

**COMUNICAREA JUSTIȚIABILILOR ÎN PROCESUL DE ÎNFĂPTUIRE A
JUSTIȚIEI**
COMMUNICATION OF LITIGANTS IN THE LEGAL PROCESS
COMMUNICATION DU JUSTICIABLE DANS LE PROCESSUS JURIDIQUE

Avocat stagiar Szidonia Mihok

Baroul Harghita

Abstract: *Nemo censetur ignorare legem este un principiu juridic de bază, conform căruia nimeni nu se poate prevala de necunoașterea legii. Lipsa de inteligibilitatea legii reprezintă o problemă majoră în ceea ce privește comunicarea justițiabililor, cu toate că ei sunt destinatarii actului de justiție. Acest studiu își propune prezentarea situației acestei categorii de persoane aflate în labirintul limbajului juridic, și evidențiază importanța profesiei de avocat.*

Cuvinte cheie: *Justițiabil, limbaj juridic, act de justiție, inteligibilitate.*

Abstract: *Nemo censetur ignorare legem is a legal principle holding that a person who is unaware of a law may not escape liability for violating that law merely because one was unaware of its content. Lack of clarity of law is a major obstacle to its accessibility, however justice is addressed to the ordinary people. This study aims to present the situation of litigant in the mazes of legal language, and it highlights the importance of getting a lawyer.*

Keywords: *Litigant, legal language, legal process, intelligibility.*

Introducere

Fiecare profesie implică anumite caracteristici ale comunicării care variază în funcție de obiectivele generale ale acelei activități. În acest context, poate fi menționat specificul comunicării profesionale juridice, care este definită ca fiind o varietate de interacțiuni umane special organizate, în al căror conținut se reflectă cunoașterea, schimbul de informații și influența reciprocă a participanților, având ca scop soluționarea fie a sarcinilor profesionale (în cazul specialiștilor), fie a unor probleme personale (în cazul justițiabililor). Această comunicare are un caracter oficial, stric reglementat de actele normative.

Existența unei relații între limbă și drept a fost subliniat încă de la nașterea filosofiei dreptului, însă recunoașterea caracterului interdependent și a importanței majore a acestor probleme a avut loc doar în urmă cu câteva decenii. Globalizarea și progresul tehnologic au

avut ca și consecință creșterea nivelului de informație, care a dus la acordarea unei importanțe deosebite domeniului justiției. Astfel, ca urmare a faptului că din ce în ce mai multe domenii sunt reglementate prin acte normative, s-a născut nevoia firească de a înțelege legile cât mai eficient, rapid și simplu chiar și de acele persoane care nu au studii superioare juridice.

Complexitatea limbajului juridic rezidă din modalitatea în care legile sunt concepute, modalitate ce s-a dezvoltat și s-a perfecționat pe parcursul timpului¹, astfel, în prezent găsim o multitudine de ghiduri de redactare în ceea ce privește elaborarea actelor normative și a actelor procedurale².

Deși actul de justiție se adresează justițiabililor, de cele mai multe ori înțelegerea și interpretarea legilor prezintă o dificultate ridicată pentru această categorie de persoane, motiv pentru care se impune găsirea unor soluții care să contribuie la sporirea inteligibilității actelor normative. Prezenta lucrare își propune prezentarea situației justițiabilului prin prisma limbajului juridic, ajungându-se la evidențierea importanței profesiei de avocat, care contribuie la sporirea inteligibilității limbajului juridic.

Limbajul juridic - parte componentă a culturii juridice

Înainte de a detalia problema comunicării justițiabililor, trebuie să facem referire la cultura juridică³, a cărei parte componentă este limbajul juridic, și care reprezintă practicile instanțelor de judecată și relațiile sociale în virtutea cărora aceste practici își iau ființă⁴.

Cultura juridică românească a fost profund influențată în crearea și dezvoltarea sa de circulația modelelor juridice, suferind transformări semnificative în ultimele decenii, care se datorează, printre altele, faptului că noțiunile de specialitate ale diverselor domenii se întâlnesc din ce în ce mai des, iar punctul de întâlnire al acestora îl reprezintă tocmai domeniul juridic și sistemul de drept.

Dimensiunea culturală aparține prezentării juridice, și se compune pe de o parte din termenii și expresiile proprii ale unui sistem juridic, iar pe de altă parte, în modalitățile în care aceasta este exprimată⁵. Cu toate că fiecare domeniu își are propriile noțiuni specifice, dreptul

¹ Deși în ultima perioadă asistăm la digitalizarea actului de justiție, însă acest lucru nu micșorează importanța temei analizate, atât timp, cât din punctul de vedere al înțelegerii, este indiferent dacă norma juridică sau dispozițiile unei hotărâri judecătorești apar în formă tipărită sau în formă digitală

² S. Bîrsan, L. Cepraga, Amprenta hegemonică a limbii latine asupra lexicului juridic modern, în Conferința Științifică Internațională, volumul II, p.82.

³ Noțiunea de cultură juridică a fost definită prima oară de Lawrence M. Friedman în anul 1975.

⁴ M. Dutu, Cultura judiciară, în Pandectele Române nr. 3/2015, accesat în format electronic.

⁵ S-a arătat că „Nevoia de cultură juridică azi nu se naște numai din naturala curiozitate umană ori setea de cunoștințe enciclopedice, ci, din ce în ce mai mult, e reclamată de condiția complexă a omului post-modern

se distinge de celelalte domenii, tocmai prin prisma faptului că limbajul este un mijloc de expresie, fiind principalul său instrument, fără de care justiția nu s-ar putea înlăptui.

Astfel, s-a arătat că textele juridice reprezintă de fapt expresiile opțiunilor societății, iar cetățeanul care dorește să cunoască dreptul, își va putea realiza acest obiectiv doar prin înțelegerea elementelor istorice și culturale ale acelei societăți, elemente care stau la baza oricărei gândiri juridice concrete⁶.

Comunicarea justițiabililor în actul de justiție

Studiile recente efectuate pe plan internațional, au subliniat necesitatea cercetării relației dintre drept și limbă. Astfel, s-a constatat că în lipsa deținerii unui vocabular (nu doar juridic), justițiabilul nu va fi în măsură să descrie cu suficientă punctualitate poziția sa referitor la obiectul judecării, astfel, judecătorul va aplica legea în funcție de aceste relatări incomplete.

Justițiabilul comunică observațiile sale judecătorului, în cazul în care nu este reprezentat și asistat de un avocat, sau avocatului, dacă are reprezentant convențional, folosind un limbaj comun, iar solicitările sale vor fi „traduse” în termeni juridici de către acești specialiști. Problema însă se pune în ipoteza în care din emițătorul justițiabil, devine destinatarul întrebărilor și a soluției dispuse de judecător, având în vedere că deși limbajul juridic are o relație foarte strânsă cu limbajul comun, întâlnim, totuși, cuvinte care au un sens diferit în context juridic față de cel comun, cum ar fi: crimă, amprentă, parchet, incident etc., îngreunând interpretarea efectuată de justițiabil. Pe de altă parte, gramatica utilizată de legiuitor, într-o structură mai lungă și mai complexă îngreunează, în egală măsură, procesul de înțelegere a normei.

Comunicarea justițiabililor se realizează variabil, în funcție de poziția pe care o ocupă în cadrul procesului respectiv, față de participanții la actul normativ, care au roluri fixe. Or, judecătorul, ca reprezentant al autorității decizionale, este emițătorul, fiind agentul enunțării în cazul hotărării judecătorești, dar în principiu, au un rol fix și avocații (prin pledoaria lor), procurorii (prin concluziile lor), experții (prin lucrările lor de specialitate) și martorii (prin

deopotrivă ancorat în istoria comunității de apartenență și participant la lumea globală, pe calea internetului și a aspirațiilor individuale. Apoi, pentru că ea reprezintă o parte inseparabilă, inconfundabilă și indispensabilă a patrimoniului spiritual național, formată de-a lungul secolelor în și prin limba română, la și pentru românii de pretutindeni”. M. Duțu, A venit timpul pentru o știință a dreptului și o cultură juridică românești!, în Revista Dreptul nr. 4/2019, accesat în format electronic.

⁶ M. Duțu, Dreptul culturii și cultura dreptului, în Revista Pandectele Române nr. 6/2016, accesat în format electronic.

declarațiile pe care le dau)⁷. Receptorii pot fi receptori specialiști (cum este cazul avocaților și procurorilor, după caz), și receptori nespecialiști, adică justițiabilii, ei reprezentând acea categorie de persoane, cărora actul de justiție le impune un anumit comportament⁸. Competența comunicativă a receptorilor nespecialiști depinde de nivelul educației generale, lingvistice și juridice.

De asemenea, nu trebuie omisă nici factorul psihologic, categoria justițiabililor fiind reprezentată de o varietate de tipuri de cetățeni care se manifestă prin diverse particularități individuale, tipuri temperamentale și caracteriale, experiență de viață, nivel de cultură, concepții, motivații, orientări valorice și morale⁹.

Nu trebuie să uităm că actul de justiție se manifestă în principal în scris, sens în care justițiabilul este emițătorul solicitărilor sale sub forma unei cereri de chemare în judecată (care constituie canalul între el și judecător, acesta fiind receptor în această fază procesuală). Actul de justiție se finalizează prin emiterea unei hotărâri judecătorești, care are, la fel, forma scrisă. Așadar, între cele două puncte extreme, început și final, se situează partea comunicativă a procesului, care este, de altfel, și cea mai dinamică. Cu toate acestea, partea scrisă are o influență majoră asupra părții orale, având în vedere că aceasta din urmă are ca punct de plecare interpretarea legilor, legi, care au formă scrisă.

Un alt aspect cu influență majoră asupra inteligibilității normelor juridice îl constituie modificarea permanentă și imprevizibilă a actelor normative, care generează insecuritate și dezechilibru social, ceea ce generează lipsă de încredere a cetățeanului în justiție.

Datorită eterogenității receptorilor, discursul jurisdicțional este mai complex față de celelalte discursuri specializate, acesta manifestându-se ca un limbaj profesional față de receptorii specialiști, totodată fiind accesibil și celor nespecialiști.

Sistemele de drept trebuie să ofere posibilitatea de a deroga de la aplicarea legii exclusiv după înțelesul stric al cuvintelor pentru evitarea unor soluții contradictorii și lipsite de logică. Această posibilitate de derogare este denumită interpretarea legii, și este mijlocul cel mai folosit în aplicarea normelor juridice, iar în lipsa cunoașterii suficiente a limbajului juridic, justițiabilul tocmai pe această interpretare omite să o facă, dacă nu este reprezentat de avocat.

⁷ În acest sens, în doctrină s-a arătat că „*dreptul are mii de voci, care se asociază în crearea efectului juridic*”. M. Preda, Competența comunicativă în discursul jurisdicțional, în *Romanian Economic and Business Review* nr. 2/2012, p. 58.

⁸ „*În hotărârea judecătorească comunicarea jurisdicțională – discurs de autoritate – are caracter unidirecțional și unilateral (de la judecător la părți), ca și în cazul legii, care se desfășoară sub forma unui monolog al legiuitorului transmis prin intermediul textului legislativ*”. Ibidem.

⁹ I. Baci, Stilurile de comunicare în activitatea profesională juridică, *Coloquia Professorum* Tradiție și inovare în cercetarea științifică, Ediția a VI-a din 29 septembrie 2016, p.151.

Comunicarea justițiabililor și dreptul la un proces echitabil

În trecut, atunci când diviziunea muncii era scăzută și statul avea sub jurisdicția sa un număr relativ redus de cetățeni, limbajul juridic nu purta diferențe majore față de limbajul comun. Însă, odată cu dezvoltarea complexității relațiilor sociale, norma juridică reglementa din ce în ce mai multe sectoare, ceea ce a dus la diferențierea limbajului juridic, prin introducerea unor noțiuni specifice.

Nevoia sporirii inteligibilității limbajului juridic s-a conturat încă în anii 1950, astfel în acea perioadă a fost lansată în Anglia inițiativa Plain Language Movement, având ca principalul scop eficientizarea comunicării instituționale. Principiul de bază a acestei inițiative îl constituie faptul că toată lumea are dreptul de a lua cunoștință de ceea ce este interesat, pe parcursul vieții sale. În cadrul acestui proiect, se subliniază, printre altele, necesitatea evitării diatezei pasive și exprimarea normei în propoziții mai scurte.

O condiție în vederea respectării dreptului la un proces echitabil este aceea ca participanții să cunoască procedura actului de justiție, și, implicit mijlocul cel mai important al acestuia, limbajul juridic. Procesul de judecată, în cadrul căruia are loc comunicarea între specialiști și justițiabili, se bazează pe ipoteza că toți participanții cunosc limba în care se desfășoară judecata, și cunosc noțiunile de specialitate, însă în practică, această problemă este mai complexă.

Astfel, se pune întrebarea, dacă este respectat dreptul la un proces echitabil, principiul egalității armelor și dreptul de dispoziție a părților atât timp cât aceste drepturi sunt subordonate cunoașterii noțiunilor juridice, în situația în care cetățeanul nu este asistat de un avocat.

Se poate ajunge la o asimetrie între părți atunci când doar o parte este asistat de avocat, sau are cunoștințe juridice, însă această problemă urmează să fie remediată de judecător. care, în rolul său activ, trebuie să rezolve impasul și blocajele comunicaționale depistate, el fiind cel care conduce procesul, și arbitrează activ subiecții comunicării.

Concluzii

Într-un stat de drept, principiile generale ale dreptului stau la baza emiterii tuturor actelor normative, iar printre aceste principii se numără legalitatea, securitatea juridică sau previzibilitatea normelor juridice cuprinse în legi.

Norma juridică este expresia raporturilor sociale într-un stat, și poartă amprenta condițiilor economice și sociale existente. Varitatea normelor juridice, pluralitatea ordinilor

juridice care se aplică într-un stat de drept, și la care se adaugă globalizarea tot mai accentuată, îngreunează înfăptuirea actului de justiție și interpretarea legilor de justițiabili și de juriști. Aceste dificultăți derivă mai ales din numărul mare al actelor normative și schimbarea frecventă a regulilor de conduită. Securitatea juridică presupune pe de o parte stabilirea normelor juridice, iar pe de altă parte predictibilitatea legii, ceea ce contribuie la o mai bună înțelegere și aplicare a dreptului, dar și la creșterea gradului de încredere a cetățenilor în justiție¹⁰.

Importanța problemei prezentate rezidă tocmai din împrejurarea că adevărații destinatari al actului de justiție sunt justițiabilii, iar întâmplările din viața reală nu se subordonează prevederilor legii, astfel, rezolvarea acestor situații necesită un efort hermeneutic. Actul de justiție are influență asupra comportamentelor și acțiunilor umane prin intermediul limbajului, producând, astfel, schimbări în lumea care ne înconjoară.

În opinia mea, deși întâlnim adevărate lipsuri în ceea ce privește eficientizarea comunicării justițiabilului, nu trebuie să uităm că limbajul juridic este un limbaj specific unei profesii, astfel, este firesc ca acesta să nu fie ușor de înțeles pentru cei care nu au studii de specialitate.

Bibliografie

1. Ștefan Deaconu, Principiul securității juridice în ordinea constituțională română, în Revista Română de Drept Privat nr. 3/2016.
2. Mariana Preda, Competența comunicativă în discursul jurisdicțional, în Romanian Economic and Business Review nr. 2/2012.
3. Inga Baci, Stilurile de comunicare în activitatea profesională juridică, Coloquia Professorum Tradiție și inovare în cercetarea științifică, Ediția a VI-a din 29 septembrie 2016.
4. Mircea Duțu, Dreptul culturii și cultura dreptului, în Revista Pandectele Române nr. 6/2016
5. Mircea Dutu, Cultura judiciară, în Pandectele Române nr. 3/2015.
6. Svetlana Bîrsan, Lucia Cepraga, Amprenta hegemonică a limbii latine asupra lexicului juridic modern, în Conferința Științifică Internațională, volumul II.
7. Mircea Dutu, A venit timpul pentru o știință a dreptului și o cultură juridică românești!, în Revista Dreptul nr. 4/2019.
8. Nicolae Popa, Gheorghe Dănișor, Ion Dogaru, Dan Claudiu Dănișor, Filosofia dreptului, Ed. C.H.Beck, 2007, București.

¹⁰ Ș. Deaconu, Principiul securității juridice în ordinea constituțională română, în Revista Română de Drept Privat nr. 3/2016, accesat în format electronic.